
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

УДК 343.982.9

Сергій Іванович Халимон,
доктор юридичних наук, доцент
(Чернігівський юридичний коледж Державної
пенітенціарної служби України, Чернігів)

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЗА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИМИ СПРАВАМИ

Розглянуто основні проблеми організації роботи оперативних підрозділів органів і установ виконання покарань за оперативно-розшуковими справами. Констатовано, що у сучасних умовах оперативні підрозділи органів і установ виконання покарань стикаються з проблемами законодавчого регулювання здійснення оперативно-розшукової діяльності, які викликані різноманітним читанням нормативно-правових актів наглядових органів. Болючою проблемою залишається низьке матеріально-технічне забезпечення оперативних підрозділів, що не дає повною мірою виконувати покладені на них обов'язки.

© С. І. Халимон, 2015

Ключові слова: *оперативні підрозділи, оперативно-розшукова діяльність, органи й установи виконання покарань, оперативно-розшукові справи.*

Постановка проблеми. Практичне освоєння досягнень науки є найважливішим резервом підвищення ефективності боротьби зі злочинністю. Першочерговим завданням науки оперативно-розшукового права є визначення комплексу заходів щодо подальшого зміцнення зв'язків науки і практики, максимальному прискоренню процесу впровадження передових форм роботи в діяльність оперативних підрозділів органів і установ виконання покарань. Найважливішою умовою реалізації цієї проблеми є подальше підвищення рівня наукових досліджень за вирішальними напрямками оперативно-розшукової діяльності, розроблення комплексу заходів, пов'язаних з удосконаленням координації діяльності усіх оперативних підрозділів Державної пенітенціарної служби України (далі ДПТС України).

Результати багаторічної практики діяльності оперативних підрозділів органів і установ виконання покарань свідчать, що ефективне виявлення і попередження злочинів неможливе без здійснення оперативно-розшукових заходів, спрямованих на гласне і негласне стеження за процесами, що відбуваються в середовищі засуджених.

Згідно зі ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1]. Таким чином, оперативні підрозділи органів і установ виконання покарань повинні діяти виключно на підставах і в межах Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Проте діючий Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» має велику кількість протиріч і неточностей, які не дають повною мірою виконувати завдання, покладені на оперативні підрозділи.

Аналіз останніх досліджень, публікацій. Науковими розробками, спрямованими на вдосконалення оперативно-розшукової діяльності у різні роки займалися вчені України, Російської Федерації, Білорусії та інших країн Співдружності: К. В. Антонов, О. М. Бандурка, В. В. Баранов, В. Г. Бобров, Б. Є. Богданов, А. С. Вандишев, А. Ф. Возний, О. І. Галінський, В. О. Глушков, Д. В. Гребельський, Е. О. Дідоренко, О. Ф. Долженков, В. В. Іванчук, А. М. Кислий, І. П. Козаченко, О. І. Козаченко, А. Г. Лепкар, В. А. Лукашов, В. В. Матвійчик, Д. Й. Никифорчук, С. В. Обшалов, С. С. Овчинський, В. Л. Ортинський, Т. В. Пастрюліна, М. А. Погорецький, В. Д. Пчолкін, В. Л. Регульський, О. П. Снігерьев, І. В. Сервецький, В. Є. Тарасенко, В. Ф. Усенко, Н. Є. Філіпенко, Ю. Е. Черкасов, О. Г. Цветков,

О. В. Шахматов, І. Р. Шинкаренко, В. В. Шендрик, М. Є. Шумило та ін. Безумовно, роботи перелічених авторів збагатили теорію оперативно-розшукової діяльності та мають велику наукову і пізнавальну цінність. Однак протягом останніх років в Україні відбулися значні зміни соціально-економічного, політичного й правового характеру, що, безсумнівно, внесло корективи й у законодавче регулювання оперативно-розшукової діяльності.

Метою статті є спроба аналізу основних проблем організації діяльності оперативних підрозділів органів і установ виконання покарань за оперативно-розшуковими справами та визначення дієвих способів їх подолання.

Викладений у статті матеріал ґрунтується виключно на практиці діяльності оперативних підрозділів органів та установ виконання покарань, слідчих ізоляторів і власному розумінні тих чи інших норм Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Окрім цього, варто відзначити, що окреслену проблему до цього часу розглядали переважно у закритих публікаціях, отже, вона залишається ще недостатньо висвітленою. Означене зумовлює актуальність та необхідність дослідження проблем діяльності оперативних підрозділів за оперативно-розшуковими справами (далі ОРС).

Виклад основного матеріалу. Перш за все необхідно зазначити, що законодавча конструкція Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачає своєрідну систему стримувань і противаг. Так, згідно з ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5] оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених ст. 6 цього Закону підстав надається право *(враховуючи значний обсяг зазначеної статті, ми не будемо подавати її зміст – С. Х.)*. Тобто для реалізації наділених законом прав необхідно мати підстави, закріплені у ч. 1 ст. 6 зазначеного закону [5], де сказано, що підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є: наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про: злочини, що готуються; осіб, які готують вчинення злочину; осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбукання кримінального покарання, та інші.

Але за наявності вказаних підстав вступає в дію інша норма закону ст. 9 «Гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності», яка у ч. 1 вимагає від оперативних працівників у кожному випадку наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності заводити оперативно-розшукову справу [5].

Отже, для виконання покладених на оперативні підрозділи органів та установ виконання покарань і слідчих ізоляторів завдань, необхідно заводити ОРС.

Внесені у 2012 році зміни до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» звужили сферу діяльності оперативних підрозділів до того, що ОРС можуть бути заведені лише у випадку підготовки до вчинення злочину (встановленими та невстановленими особами). З практичної ж сторони це суттєво ускладнює роботу оперативних працівників. Наприклад, понад 90 % злочинів, які вчиняються в органах та установах виконання покарань, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів і прекурсорів, специфіка вчинення яких пов'язана з тривалим процесом (готування, передача, розповсюдження). Інакше кажучи, оперативні працівники дізнаються про наявність наркотиків лише у тому випадку, коли вони потраплять до зони, що охороняється. А у разі, коли канал доставки наркотичних речовин уже налагоджений, закон забороняє заводити ОРС, а вимагає відкриття кримінального провадження. Проте керівництво ДПтС України ще не може перелаштуватися на нові реалії і доводять до оперативних підрозділів вимоги щодо заведення лише ОРС, що, у свою чергу, вимагає від оперативних підрозділів приховувати факт вчинення злочину, і фіксувати лише підготовку до його вчинення.

На схожі проблеми звертають увагу Д. Й. Никифорчук, А. О. Кравченко, А. М. Копилов, зазначаючи, що оперативні та слідчі підрозділи ще остаточно не перелаштували роботу з розкриття та розслідування тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень до вимог нового КПК України. З наступних основних причин, а саме:

- безпосередньо в ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено права оперативних підрозділів, у більшості з яких є посилання на конкретну статтю гл. 21 КПК України, що фактично означає можливість реалізації цих прав виключно в рамках кримінального провадження;
- інформація про підготовку до вчинення злочину потребує підтвердження, у тому числі шляхом проведення спеціально технічних заходів. Водночас закони визначають можливість їх проведення практично лише в рамках кримінального провадження;
- оперативні підрозділи повинні здійснювати оперативний пошук ознак латентних злочинів, але у зв'язку з відсутністю явної, відкритої інформації про їх учинення, процес їх виявлення потребує застосування низки оперативно-розшукових заходів. Разом з тим, закон не регламентує можливості їх проведення в рамках оперативного пошуку [2, с. 177].

Наступним блоком проблем, які виникають у процесі роботи за оперативно-розшуковими справами, є різночитання положень Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» наглядовими органами у процесі здійснення відомчого контролю чи прокурорського нагляду.

На практиці у переважній більшості ОРС як джерела отримання підстав для їх заведення використовуються повідомлення осіб, які надають допомогу оперативним підрозділам на конфіденційній основі. Проте нерідко виникають проблеми, коли прокурори з нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, вимагають ці підстави формалізувати до рівня заяв чи повідомлень громадян. Посилаючись на те, що ст. 6 Закону не передбачає як джерело повідомлень конфідентів. З метою усунення таких протиріч вважаємо за потрібне доповнити ч. 2 ст. 6 Закону словосполученням наступного змісту: *«осіб, які надають допомогу оперативним підрозділам на конфіденційній основі»*.

Окрім цього, досить часто виникають проблеми з обрахунком строків ведення ОРС. На відміну від інших суб'єктів ОРД, оперативні підрозділи органів і установ виконання покарань позбавлені можливості продовжувати строки ведення ОРС. Отже, законодавець завідомо поставив оперативні підрозділи органів і установ виконання покарань у нерівні умови. Існують також проблеми обрахунку строків ведення ОРС, заведених відносно невстановлених осіб. Так, п. 1 ч. 1 ст. 9-1 Закону визначає, що ведення оперативно-розшукових щодо невстановлених осіб, які готують вчинення злочину, здійснюється до їх встановлення, але не більше строків давності притягнення до кримінальної відповідальності чи строків давності виконання обвинувального вироку. Законодавче формулювання «до їх встановлення» не дає відповіді, а що має робити оперативний працівник після встановлення такої особи? Керуючись законами логіки (і практикою) ми маємо винести нову постанову про заведення ОРС відносно встановленої особи і почати обраховувати нові строки ведення ОРС. Проте вважаємо, що це питання має бути врегульоване на рівні Закону.

Невирішеним залишається питання необхідності заведення ОРС відносно осіб, які ухиляються від відбування покарання чи вчинили втечу з місця позбавлення волі. Пункт 1. ч. 1 ст. 6 Закону визначає, що підставою проведення ОРД є необхідність розшуку осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання [5]. Проте проведення необхідних оперативно-розшукових заходів у рамках такої ОРС і саме заведення ОРС втрачає будь-який практичний і юридичний сенс. Адже всі необхідні оперативно-розшукові дії можна проводити в рамках відкритого кримінального провадження за фактом ухилення від відбування

кримінального покарання (вчинення втечі). Дублювання дій слідчого та оперативних працівників навряд чи на користь справі.

Наступною проблемою є матеріально-технічне забезпечення оперативних підрозділів органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів. Сучасні вимоги до роботи з таємними документами передбачають єдиний порядок забезпечення збереження державної таємниці, що утворює систему адміністративно-правових, організаційних, інженерно-технічних та інших заходів, основними з яких є: правила віднесення відомостей до державної таємниці України, вимоги, що ставляться до працівників, допущених до таємних документів, робіт і виробів, порядок ведення секретного діловодства і провадження всіх інших секретних робіт, державний і відомчий контроль за дотриманням установленого порядку зберігання і використання державної таємниці України, відповідальність посадових та інших осіб, яким на службі або роботі довірено державну таємницю.

Закон України «Про державну таємницю» [3], виходячи з інформаційного суверенітету України та загальновизнаних принципів міжнародного порядку у сфері інформації, визначає загальні правила встановлення державної таємниці, засекречування інформації, систему охорони державної таємниці та відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю.

Науково-технічний прогрес вимагає від оперативних працівників утворювати та обробляти документи, що містять державну таємницю, на сучасних електронно-обчислювальних машинах, обладнаних комплексними системами захисту інформації (далі КСЗІ). Відповідно до вимог Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах» [4] під час обробки таємної інформації повинен забезпечуватися її захист від несанкціонованого та неконтрольованого ознайомлення, модифікації, знищення, копіювання, поширення.

КСЗІ являє собою сукупність організаційних і технічних заходів, апаратних і програмних засобів, які забезпечують захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: на автономних робочих станціях і в комп'ютерних мережах.

На жаль, сьогодні жодна установа виконання покарань чи слідчий ізолятор ДПтС України не мають у своєму розпорядженні КСЗІ. Оперативні працівники вимушені працювати на друкарських машинах, що суттєво знижує їх потенціал. Але це не основне, адже найважче оперативним працівникам в рамках ОРС використовувати можливості оперативно-технічних засобів. Відсутність КСЗІ виключає можливість використання інформації, отриманої у процесі проведення такого

оперативно-розшукового заходу, як зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж. Адже отриману інформацію від управління оперативно-технічного забезпечення МВС необхідно належним чином оформити і перенести до протоколу, а за відсутності КСЗІ прослухати магнітний носій інформації неможливо. Якщо розшифровка магнітного носія інформації буде здійснена на необладнаному персональному комп'ютері, це тягне за собою порушення вимог режиму секретності.

Робота у напрямку обладнання оперативних підрозділів органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів КСЗІ практично не здійснюється. Звідси впливає неналежна якість заведених ОРС, в рамках яких практично не проводяться оперативно-розшукові заходи з використанням оперативно-технічних засобів. Цю проблему можна вирішити лише шляхом належного фінансування таких заходів. Варто визнати, що навіть на рівні обласних територіальних підрозділів ця робота не має позитивних зрушень.

Непроведення оперативно-розшукових заходів з використанням оперативно-технічних засобів в рамках ОРС призводить до того, що наглядові органи закривають такі ОРС як незаконно заведені. Опитані нами оперативні працівники органів і установ виконання покарань зазначають, що досвід взаємодії з управлінням оперативно-технічного забезпечення МВС у них практично відсутній.

Висновки. Отже, підсумовуючи викладене, слід зазначити, що в межах даної статті ми окреслили лише основні проблеми, що виникають у оперативних працівників органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів при здійсненні оперативно-розшукової діяльності у рамках ОРС. Значна частина проблем залишилась поза нашою увагою, враховуючи відкриту публікацію, а отже, вони потребують окремого розгляду в межах закритої публікації.

На підставі викладеного пропонуємо наступні шляхи вирішення окреслених проблем:

- на рівні законодавчих змін передбачити право оперативних підрозділів на використання інформації від осіб, які надають допомогу на конфіденційній основі, як підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності;
- унормувати проблему обрахунку строків ведення ОРС та надати право оперативним підрозділам органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів продовжувати строки їх ведення на рівні прав інших суб'єктів ОРС;
- вивчати позитивний досвід діяльності підрозділів з боротьби з незаконним обігом наркотиків МВС та впроваджувати його у діяльність оперативних підрозділів ДПтС України;

- вжити заходів щодо організації та створення КСЗІ у кожному оперативному підрозділі органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів;

Таким чином, нами розглянуто головні проблемні моменти, що виникають у діяльності оперативних підрозділів органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів у рамках роботи за ОРС, визначено чинники, що знижують ефективність цієї діяльності та запропоновано шляхи їх усунення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Никифорчук Д. Й. Проблемні питання проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій / Д. Й. Никифорчук, А. О. Кравченко, А. М. Копилов // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 173–180.
3. Про державну таємницю // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 16. – Ст. 93.
4. Про затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах // Постанова КМУ від 29 березня 2006 р. – № 373.
5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України № 2135-XII від 18 лют. 1992 р. / Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303 (зі змінами та доповненнями).

Стаття надійшла до редакції 15.02.2015.

Сергей Иванович Халимон,

доктор юридических наук, доцент

(Черниговский юридический колледж Государственной пенитенциарной службы Украины, Чернигов, Украина)

ПРОБЛЕМЫ ОРГАНИЗАЦИИ РАБОТЫ ОПЕРАТИВНЫХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПЕНИТЕНЦИАРНОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ ПО ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНЫМ ДЕЛАМ

Рассмотрены основные проблемы организации работы оперативных подразделений органов и учреждений исполнения наказаний по оперативно-розыскным делам. Констатировано, что в современных условиях оперативные подразделения органов и учреждений исполнения наказаний сталкиваются с проблемами законодательного регулирования осуществления оперативно-розыскной деятельности, вызванные

разночтением нормативно-правовых актов надзорными органами. Болезненной проблемой остается низкое материально-техническое обеспечение оперативных подразделений, что не дает в полной мере выполнять возложенные на них обязанности.

Ключевые слова: оперативные подразделения, оперативно-розыскная деятельность, органы и учреждения исполнения наказания, оперативно-розыскные дела.

Serhii I. Khalymon,

Doctor of Law, assistant professor

(Chernihiv Law College of the State Penitentiary Service of Ukraine, Chernihiv, Ukraine)

PROBLEMS OF WORK ORGANIZATION OF OPERATIVE UNITS OF THE STATE PENITENTIARY SERVICE OF UKRAINE ACCORDING TO OPERATIVE AND SEARCH CASES

The main problems of the work organization of operative units and within penal agencies and institutions according to operative and search cases are studied. It is stated that the practical development of science achievements is the most important reserve for increasing effectiveness of crime combating. The primary task of the operative and search law science is to define a set of measures for further strengthening the connections between science and practice, for the maximum acceleration of the process of implementing advanced forms of activity of operative units within penal agencies and institutions. The most important condition for realizing this problem is further increase of research level on critical areas of operative and search activity, development of a set of measures related to improving the coordination of all operative units of the State Penitentiary Service of Ukraine.

Studying this problem the author is solely based on the practice of operative units of the penal agencies and institutions and jails' activities and own understanding of the basic provisions of the Law of Ukraine "On Operative and search Activity". Outlined problem so far has been mainly studied in closed publications, so it is still not thoroughly researched. Everything mentioned determines the relevance and the need for research the problems of operative units' activities according to operative and search cases.

It is stated that in the current conditions operative units within penal agencies and institutions face the problems of legal regulation of realizing operative and search activity, which are caused by discrepancies in understanding legal acts of supervisory agencies. In practice, in most operative and search cases reports of persons, who assist operative units on a confidential basis, are used as the sources for getting grounds for their starting. However, there are often problems, when prosecutors supervising the observance of laws

by the agencies that conduct operative and search activity, require to formalize these grounds to the level of citizens' statements or reports, referring that the Art. 6 of the Law does not provide confidant's report as a source. Aiming at eliminating these contradictions the author considers it necessary to amend P. 2 of the Art. 6 of the Law with the phrase to read "persons assisting operative units on a confidential basis".

Besides, there are often problems with calculating the terms of conducting operative and search case. Unlike other subjects of operative and search activity, operative units within penal agencies and institutions are deprived the possibility to extend the terms of operative and search case. Thus, the legislator deliberately put operative units within penal agencies and institutions in not equal conditions. There are also problems of calculating the terms of operative and search case in regard to unidentified persons. Thus, C. 1, P. 1 of the Art. 9-1 of the Law determines that conduction of operative and search cases in regard to unidentified individuals, who prepare crime commission, is carried out until their identification, but not more than limitation periods for criminal prosecution or limitation periods of conviction's execution. Legislative wording "until their identification" does not solve the problem about the actions of operative officer after identification of such a person. Following the laws of logic (and practice) we should make a new resolution on starting operative and search case regarding identified person and begin to calculate new terms of conducting operative and search case. However, we believe that this issue should be regulated by the legislature.

The urgent problem still has low logistical support of operative units, which does not allow fully carry out their duties.

Key words: operative units, operative and search activity, penal agencies and institutions, operative and search cases.

